

УДК: 338.242

Наталія А. Герасимчук

Національний університет біоресурсів і природокористування України

**ПЕРЕДУМОВИ І ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО МЕХАНІЗМУ
РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯ: МІКРОЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ**

В статті розглянуті основні передумови та мікроекономічні основи формування підприємницького механізму ресурсозбереження. Розглядаючи сільськогосподарське підприємство в якості мікроекономічної системи, автором запропоновані п'ять етапів реалізації підприємницького механізму ресурсозбереження, що базується на підприємницькій ініціативі розвитку підприємства і стимулює його до зміни умов господарювання і постійного вдосконалення виробничого процесу для збільшення прибутку.

Ключові слова: підприємництво, механізм, ресурсозбереження, аграрні підприємства, мікроекономіка.

Наталія А. Герасимчук

Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины

**ПРЕДПОСЫЛКИ И ЭТАПЫ ФОРМИРОВАНИЯ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОГО
МЕХАНИЗМА РЕСУРСОСБЕРЕЖЕНИЯ: МИКРОЭКОНОМИЧЕСКИЙ АСПЕКТ**

В статье рассмотрены основные предпосылки и микроэкономические основы формирования предпринимательского механизма ресурсосбережения. Рассматривая сельскохозяйственное предприятие в качестве микроэкономической системы, автором предложены пять этапов реализации предпринимательского механизма ресурсосбережения, которое базируется на предпринимательской инициативе развития предприятия и стимулирует его к изменению условий ведения хозяйства и постоянного совершенствования производственного процесса для увеличения прибыли.

Ключевые слова: предпринимательство, механизм, ресурсосбережения, аграрные предприятия, микроэкономика.

Nataliia A. Gerasymchuk

National university of life and environmental sciences of Ukraine

**PREREQUISITES AND STAGES OF FORMATION OF ENTREPRENEURIAL OF
RESOURCE SAVING MECHANISM: MICROECONOMIC ASPECT**

In the article the author analyzed the basic microeconomic conditions and guidelines for the development of mechanism of resource-saving. Considering the agricultural enterprise as a microeconomic system, the author proposed five stages of mechanism of resource-saving, based on the entrepreneurial initiatives of the enterprise and encourages it to change economic conditions with the continuous improvement of the production process in order to increase profits.

Keywords: business, mechanism, resource conservation, agricultural enterprises, microeconomics.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями Трансформація системи господарювання, що склалася в умовах централізованої економіки, об'єктивно зумовила не тільки зростання нестабільності середовища функціонування підприємств аграрної сфери, а й призвела до руйнування регульованої державою, налагодженої і досить ефективною системи формування та використання ресурсного потенціалу аграрних формувань. Централізований розподіл ресурсів, відповідно до доведеними планами виробничої і фінансової діяльності і сформованою системою розподілу праці, вимагало від господарюючих суб'єктів лише вирішення тактичних завдань розподілу виділених ресурсів, тоді як вирішення стратегічних питань розвитку

сільськогосподарських підприємств (у тому числі проблем формування їх ресурсного потенціалу) вважалося прерогативою державних органів управління.

Залишившись «один на один» зі стихією ринку, в умовах «шокової терапії» і прискореного реформування господарського механізму, більшість аграрних формувань так і не змогли адаптуватися до мінливого зовнішнього середовища функціонування. Відмова держави від участі в процесі формування ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств призвів не тільки до різкого падіння рівня їх ресурсозабезпеченості, а й зумовив зростання ресурсних диспропорцій, які поглиблюють і без того важке фінансове становище підприємств аграрної сфери.

Питання формування ресурсного потенціалу та визначення оптимальних базових ресурсних пропорцій системи входять в компетенцію завдань стратегічного менеджменту і можуть бути успішно вирішені лише в комплексі заходів, які забезпечують сталий та ефективний розвиток аграрних підприємств в умовах нестабільного зовнішнього середовища їх функціонування. Забезпечення стійкості агроекономічних систем реалізується, в першу чергу, через створення компенсаційних механізмів, що дозволяють адаптувати підприємства до змін умов господарювання. Основним інструментом такої адаптації служить перерозподіл ресурсів і коректування ресурсних пропорцій, реалізовані в рамках концепції тактичного управління ресурсами і використанням потенціалу господарюючого суб'єкта.

Теоретичні та практичні проблеми, пов'язані з підвищенням ефективності управління процесами формування та використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств, необхідність актуалізації методологічних і методичних підходів до його оцінки в умовах нестабільного середовища функціонування, низький рівень інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень щодо стабілізації та стійкого розвитку підприємств аграрної сфери зумовили актуальність теми статті.

Аналіз останніх публікацій по проблемі Питання стратегії розвитку систем різного рівня набули особливої актуальності для економіки України з початком економічних реформ, зміною соціально-економічних орієнтирів і зростанням економічної самостійності господарюючих суб'єктів. Теоретичні та методологічні основи досліджень стратегічних аспектів розвитку підприємств представлені в працях представників західної економічної школи Б. Аїкс, І. Ансоффа, С. Боумена, Б. Карлофа, У. Кінга, Р.Т. Коха, А. Лестера, М. Портера та ін.

Значний внесок у розробку теорії та методології ресурсозбереження, у тому числі підприємств аграрної сфери, внесли Ареф'єва О.В. [1], Вовк І. [2], Гавриш О.А. [3], Герасимчук Н.А. [4], Долишній М.І. [5], Каленюк А.А. [6], Кондратенко Н.О. [7], Ляшенко І.О. [8], Малік М.Й. [9], Мельник Л.Г. [10], Сотник І.М. [11], Старицька О.П. [12], Шаповал А.І. [13], Яловий Г.К. [14], Крейдич Г.К. [14] та ін.

Теоретичною та методологічною основою дослідження стали праці, розробки та наукові рекомендації вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів з стратегічним аспектам розвитку соціально-економічних систем, з питань оптимального формування та використання їх ресурсного потенціалу, законодавчі акти, програмні документи та постанови уряду з питань ефективного та сталого розвитку аграрних формувань, методичні матеріали та розробки наукових колективів.

Проведені дослідження базувалися на системному підході до досліджуваних об'єктів і процесів. У ході роботи використовувалися діалектичний, абстрактно-логічний, монографічний, економіко-математичний, економіко-статистичний, експериментальний і інші методи економічних досліджень.

Невирішені частини дослідження Стабілізація і поживлення української економіки безпосереднім чином пов'язані з розвитком підприємництва. Останнє може розглядатися як прибуткова діяльність у сфері організації, виробництва, розподілу та реалізації товарів і

послуг, заснована на принципах постійної ініціативи і новаторства, орієнтації на нововведення для задоволення мінливих потреб суспільства [1].

Зміст підприємництва, межі його здійснення тісно пов'язані з формами і видами підприємницької діяльності. Підприємництво в умовах аграрної сфери як вид має свою характерну специфіку, що полягає в значній трудомісткості та матеріаломісткості виробництва продуктів харчування та їх подальшій реалізації безпосередньо кінцевим споживачам для їх особистого некомерційного використання.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування Аналіз сформованих теоретичних основ підприємництва показав, що підприємницька діяльність в області здійснення виробничих функцій як об'єкт дослідження детально відпрацьований вітчизняною та зарубіжною наукою в плані вироблення методологічних і методичних принципів щодо її здійснення. Однак фактор еволюційного розвитку і ускладнення економічних відносин, прискорення всіх процесів в економіці, її глобалізація вимагає виявлення і детального вивчення сучасних механізмів організації підприємницької діяльності в аграрній сфері.

Оскільки український аграрний ринок перебуває в стадії становлення, і ринкова інфраструктура підприємництва характеризується як слаборозвинена [9], а виділення в рамках даного дослідження таких порівняно нових і мало вивчених механізмів підприємницької діяльності в сільському господарстві як ресурсозбереження є обумовленим внаслідок їх спрямованості саме на вирішення зазначених проблем.

Сільськогосподарське виробництво на засадах підприємницької діяльності будується на системі зв'язків і відносин між суб'єктами ринку в процесі їх діяльності [4]. Підприємницька структура (підприємство), будучи суб'єктом ринку, чуйно реагує на найменші зміни в ній, оскільки дані зміни моментально позначаються на ефективності його діяльності, конкурентоспроможності аграрного підприємства. Посилення конкуренції і насичення ринку іноземними продуктами харчування змушує підприємницькі структури в аграрній сфері пускати в обіг значні матеріальні та інтелектуальні ресурси для розробки шляхів відстоювання своєї частки ринку.

При цьому кількісна перевага даних ресурсів не є гарантом конкурентної переваги в силу геометричного збільшення взаємозв'язків на ринку, а значить і факторів, що визначають ефективність підприємницької діяльності окремо взятого підприємства. З одного боку дана обставина ускладнює аналіз економічної ситуації, з іншого боку дає реальний шанс зайняти свою нішу на ринку тим підприємницьким структурам, що змогли якісно розпорядитися своїми обмеженими ресурсами для завоювання переваг споживачів. Для того щоб підприємство змогло досягти бажаних результатів, йому слід концептуально підійти до питання побудови взаємин з економічним середовищем.

Невід'ємним атрибутом підприємства як відкритої економічної системи у його взаємодії з зовнішнім середовищем є нестабільні умови функціонування, що об'єктивно обумовлює нерівномірність їх розвитку. Причому, найчастіше, ця нерівномірність має повторюваний характер, що дозволяє прослідкувати певну циклічність, що супроводжує еволюцію економічних систем. Очевидно, що стратегія розвитку взаємовідносин підприємницької структури з нестабільним зовнішнім середовищем повинна визначатися виходячи з того, на якій фазі циклічного розвитку вона знаходиться, які циклічні процеси характерні й прогнозовані для макроекономічного середовища. Природно, що в умовах поживлення і підйому підприємство визначає стратегічні орієнтири свого розвитку інакше, ніж в умовах кризи. Оскільки стратегія розвитку охоплює досить тривалий часовий інтервал, то стає об'єктивно необхідним прогнозувати тривалість поточної фази розвитку підприємства, можливості та умови переходу до нової фази і т.д. [5].

Розглядаючи сільськогосподарське підприємство в якості мікроекономічної системи, можна виділити цілий ряд економічних циклів, об'єктивно породжених специфікою самої системи. У першу чергу слід виділяти виробничі цикли, тривалість яких визначається

тривалістю процесу виробництва того чи іншого виду продукції. Безперервність і динамічність процесу відтворення обумовлюють існування так званих відтворювальних циклів. Найбільш яскраво ці цикли виявляються щодо основних засобів, складна і неоднорідна структура яких характерна для сільськогосподарських підприємств, об'єктивно викликає необхідність постійного оновлення окремих фізично і морально застарілих елементів. Поряд з даними циклами можна виділити і технологічні цикли, що виникають в результаті зміни технологій виробництва. В силу того, що сільськогосподарське виробництво значною мірою піддається впливу кліматичних факторів, можна виділити і природно-економічні цикли [3].

У реальній господарській практиці показники, що характеризують матеріальні, фінансові та інші потоки, визначаються на вході і виході економічної системи, а показники, що характеризують запаси, визначаються як різниця між сумарними потоками ресурсів на вході і виході. При цьому показники ресурсних потоків характеризують взаємовідносини підприємства із зовнішнім середовищем, а показники, що характеризують запаси, визначають внутрішній стан економічної системи. Обидві групи показників взаємозалежні, бо потоки ресурсів, що надходять на підприємство, збільшують його запаси [9].

Таким чином, виробничий процес включає в себе два аспекти: формування запасу засобів праці і предметів праці, трудових ресурсів і переробку певних запасів у готову продукцію. Тому ключову роль слід відвести виробничій функції, яка виражає стійке кількісне співвідношення між входами і виходами мікроекономічної системи підприємства. Здається, у цьому і полягає основний сенс закону самозбереження, відповідно до якого не повинно бути рівності енергії, що надходить і витраченої на здійснення виробничої діяльності. Отже, для свого сталого функціонування підприємство повинно постійно отримувати ресурси з зовнішнього середовища і передавати в нього продукти своєї діяльності за умови, якщо їх вартість перевищує вартість ресурсів [9].

Насамперед, це обумовлено тим, що для забезпечення навіть простого відтворення потрібно більше коштів унаслідок витрат на адаптацію до змін ринкової кон'юнктури, що в свою чергу вимагає зростання продуктивності праці; зниження витрат і втрат. Тому вирішення питання про зміст виробничої функції повинно зводитися до розгляду показників, що характеризують виробничу систему підприємства.

Визначальними показниками, безсумнівно, є запаси засобів виробництва, предметів праці і трудових ресурсів; при цьому вартість основних фондів як ресурсу буде узагальнюючим показником засобів виробництва, а вартість оборотних фондів – показником предметів праці [9].

Трудові ресурси в даний час вельми складно оцінити тільки за допомогою показника чисельності, оскільки важливу роль в умовах конкуренції грають ключові компетенції трудових колективів, які визначаються рівнем професіоналізму кожного виконавця.

Перерахований перелік показників є основним для визначення аргументів виробничої функції, а безліч їх значень буде як областю її визначення, так і безліччю показників, що характеризують стан економічної системи, яке залежить від того, як на підприємстві організовано процеси фінансування, матеріально-технічного забезпечення, навчання персоналу, контролю та розподілу ресурсів.

Таким чином, загальний результат функціонування у вигляді обсягу створеної продукції є залежним від основних факторів виробництва, їх кількісного та якісного рівня.

Думається, що математичний вираз виробничої функції Ч. Кобба і П. Дугласа[5] свідчить саме про кількісній залежності обсягу випуску продукції від двох факторів:

– капіталу як частини фінансових ресурсів підприємства, авансованих та інвестованих у виробництво з метою отримання прибутку;

– праці як діяльності людей, що регулюється сукупністю організаційно-економічних відносин, що склалися в процесі господарської діяльності підприємства на поточний момент часу;

– результатів науково-технічного прогресу, що впливають на якісну зміну основних фондів і оборотних коштів, в які авансуються і інвестуються фінансові ресурси у вигляді капіталу, а також на якісну зміну форм організаційно-економічних відносин.

$$Y = A \times K^{\alpha} \times L^{\beta} \times E^n, \quad (1)$$

де Y - обсяг випуску; K – капітал; L – праця; A – коефіцієнт пропорційності (коефіцієнт сполучення розмірності), $\alpha\beta$ – коефіцієнти, що характеризують приріст обсягу випуску продукції, що припадає на 1% приросту відповідного фактору (капіталу або праці); E – фактор, що відображає вплив технічного прогресу і часу n .

Якщо розглянуту функцію виразити в показниках середньорічних темпів приросту факторів, у тому числі і ресурсозбереження, то вона прийме наступний вигляд [6]:

$$Y = \alpha K + \beta L + R, \quad (2)$$

де Y , K , L – відповідно темпи приросту продукції, капіталу, робочої сили; R – комплексний показник зростання економічної ефективності всіх факторів, що відображає якісні зміни в техніці і технології, підвищення кваліфікаційного та освітнього рівня персоналу, поліпшення якості матеріалів, поява нових видів матеріалів, підвищення ефективності використання живої або матеріалізованої праці та ін.

Таким чином, виробнича функція Кобба-Дугласа визначає не тільки максимально можливий рівень випуску продукції при заданій кількості факторів виробництва і конкретній технології, а й свідчить про конкурентоспроможне функціонування підприємства при ефективному управлінні факторами виробництва. При цьому виробнича функція може приймати наступний вигляд: $Y = f(x_1, x_2, \dots, x_n)$, де Y – кількість продукції, що випускається підприємством за певний період часу; x_1 – показники першого фактору виробництва за той же період часу; x_2 – показники другого чинника виробництва за той же період часу; x_n – показники n -го чинника, що впливає на виробничий процес за той же період часу; n – кількість факторів, що впливають на виробничий процес в даний період часу.

Отже, для ефективного управління ресурсним забезпеченням необхідно мати оперативну інформацію не тільки у вартісному вираженні, але й інформацію про стан і рух товарно-матеріальних цінностей, у взаємозв'язку грошових і товарних потоків. Підприємець в будь-який момент часу має мати можливість побачити стан поставок і відвантажень, розрахунків по них, рівень витрат і результатів з будь-якої необхідної ступенем деталізації: по підприємству в цілому, конкретним договором, партії товару, періоду, аж до конкретної поставки і платежу.

Суттєвою складовою ефективною роботи в даному напрямку є наявність механізму ресурсозбереження в загальній системі управління підприємством, функціонування якої, у свою чергу, залежить від ступеня інформованості керівників усіх рівнів управлінської ієрархії про витрати, доходи та витрати, майно та фінанси підприємства. Подібна інформація зазвичай міститься в бухгалтерській звітності, проте існуючі її форми не дають відповіді на багато питань управління ресурсами, що зумовлює необхідність створення додатково інформаційної підсистеми, діючої паралельно з підсистемою бухгалтерського обліку.

Таке завдання викликає необхідність введення в управління ресурсами натуральних показників, що забезпечує можливість в плановій та звітній формі відслідковувати виконання конкретного проекту не тільки за вартісними показниками (за статтями витрат, фінансовим результатом, рух грошових коштів, за термінами), але і в натуральному вираженні (за обсягами закупівель, відвантажень, продажів, по руху товару).

Для отримання подібних показників потрібно узагальнений консолідований звіт, об'єднуючий інформацію про підприємство у вартісному і натуральному вираженні, а також облік нематеріальних ресурсів підприємства. У цьому зв'язку передбачається необхідність

формування механізму ресурсозбереження, відповідно до якого підприємство умовно необхідно розділити на об'єкти, що характеризуються входами грошово-матеріальних потоків на них і документально підтверджуються виходами.

Таким чином, робота підприємства перетворюється в розділений у просторі та часі процес, обумовлений двома станами:

- наявністю ресурсів підприємства у вищезазначених об'єктах на початку досліджуваного періоду;
- наявністю ресурсів підприємства у вищезазначених об'єктах в кінці досліджуваного періоду.

Різниця між даними станами свідчатиме про динаміку обсягу запасів ресурсів як по підприємству в цілому, так і по кожному об'єкту окремо.

Таким чином, при розробці підприємницького механізму ресурсозбереження до складу управлінських функцій на першому етапі включається аналітична функція, що представляє комплекс заходів з оцінки ефективності використання ресурсів підприємства та виявлення резервів ресурсозбереження.

На другому етапі розробляються заходи щодо використання виявлених резервів та подальшому розвитку потенційних напрямків ресурсозбереження, освоєння яких може забезпечити раціоналізацію процесу використання ресурсів та оптимізацію величини їх витрати на одиницю продукції, що випускається.

Так, наприклад, економія матеріальних ресурсів в конкретному виробничому підрозділі підприємства може бути рівнозначна приросту їх виробництва на суміжному підприємстві чи збільшенню обсягу сировини, необхідної для виготовлення даного матеріального ресурсу.

Крім того, зниження обсягу використання певного ресурсу в результаті його економії сприяє підвищенню ефективності використання виробничих потужностей або їх вивільненню, а використання меншої кількості ресурсу при встановленій технологічній карті виробництва продукції забезпечує зростання продуктивності праці.

Третім етапом є розробка постійно діючого механізму ресурсозбереження на підприємстві. Тут визначаються мета, завдання та перспективні напрямки ресурсозбереження, заходи, спрямовані на їх освоєння, формується система показників, що визначають міру відповідальності за здійснення ресурсозбереження та варіанти стимулювання персоналу.

Таким чином, результатом перших трьох етапів процесу є формування складових механізму ресурсозбереження, для реалізації якого на четвертому етапі повинен бути розроблений комплексний механізм ресурсозбереження. Тут визначаються цілі та напрямки реалізації механізму на основі його ключових складових, визначаються інноваційні та організаційні заходи, які послужать відповідними інструментами по кожному напрямку.

Розробка механізму ресурсозбереження не повинна обмежуватися витратами щодо основних фондів, матеріальних і трудових ресурсів. Чимале значення мають інформаційні та інтелектуальні ресурси, оскільки розробка і реалізація підприємницьких рішень обумовлюють необхідність наявності великого обсягу інформації, що постійно аналізується і систематизується. Інформаційні ресурси підприємства тісно пов'язані з інтелектуальними, так як завжди потрібні кадри, здатні виявити тенденції розвитку зовнішнього середовища, перспективи розвитку підприємства і ринку, обґрунтувати необхідність концентрації ресурсів в стратегічних цілях.

Результатом реалізації підприємницького механізму ресурсозбереження за допомогою функціонування відповідного комплексного механізму очікується активізація роботи всіх членів трудового колективу в напрямку послідовного виконання комплексу заходів в технічному, економічному, фінансовому та правовому аспекті раціонального використання та економного витрачання різних видів ресурсів, зниження відходів виробництва, скидів та

викидів, що негативно впливають на навколишнє природне середовище. При цьому реалізація механізму ресурсозбереження має представляти собою комплексний процес, обумовлений зростанням ефективності системи матеріально-технічного постачання, підвищенням якості продукції, її транспортуванням, зберіганням та реалізацією.

Виходячи з викладеного, на другому, третьому і четвертому етапах у складі підприємницьких функцій з'являється організаційно-координуюча функція, яка полягає у розробці заходів, спрямованих на використання резервів ресурсозбереження, а також стратегічних напрямків даного процесу, що виражаються в стратегії ресурсозбереження, а координуюча роль даної функції реалізується в механізмі ресурсозбереження.

П'ятий етап призначений для контролю процесу реалізації механізму ресурсозбереження за результатами моніторингу стану конкурентоспроможності продукції підприємства. Крім того, поліпшення роботи із забезпечення ресурсами процесу виробництва повинно супроводжуватися систематичним контролем за їх споживанням і станом виробничих запасів.

Таким чином, ресурсозбереження – це раціоналізація процесу споживання всіх видів ресурсів у господарській діяльності сільськогосподарського підприємства. Для цього потрібно керувати відповідними процесами за допомогою формування підприємницького механізму ресурсозбереження.

Висновки та перспективи подальших досліджень Станом на 1 червня 2015 року в сільськогосподарських підприємствах (крім малих) і підприємствах, що здійснюють зберігання, переробку зернових культур є наявності 3 968,9 тис. тон пшениці, що на 56,7% більше, ніж у 2014. При цьому запаси пшениці становили майже 40% від всіх зернових запасів на зазначену дату, тому зниження таких запасів тільки на 1% може забезпечити залучення в народногосподарський обіг додаткову кількість дефіцитних ресурсів. Тому, на даному етапі потрібно обліково-контрольна функція, яка полягає в поданні достовірної інформації, про стан справ з реалізацією механізму ресурсозбереження, а також стимулююча функція, що надає можливості впливу на учасників господарського процесу, які спонукають їх не перевищувати заданий рівень запасів ресурсів і ресурсоемності продукції, і знаходити резерви їх зниження.

Слід зауважити, що вирішення задачі ресурсозбереження по відношенню до різних видів ресурсів неможливо без її чіткої наукової обґрунтованості, розвитку прогресивної нормативної бази, зростання рівня професіоналізму персоналу; підвищення рівня інформаційного забезпечення. Але найбільш важливим чинником формування механізму ресурсозбереження є підприємництво, як інноваційна і ризикова діяльність, що забезпечує рушійні сили розвитку підприємства і стимулює його до зміни умов господарювання і постійного вдосконалення виробничого процесу для збільшення прибутку. Саме тому виникла необхідність не тільки розглянути закономірності виробничої функції у мікроекономічному аспекті, але і знайти їх важелі впливу у підприємницькій функції.

Література

1. Ареф'єва О. В. Управління формуванням підприємництва : [моногр.] / О. В. Ареф'єва, Н. А. Герасимчук. — К. : Корпорація, 2006. — 225 с.
2. Вовк І. Особливості формування організаційно-економічного механізму ресурсозбереження в умовах соціально-економічної трансформації підприємств : [Електронний ресурс] / І. Вовк, О. Погайдак // Соціально-економічні проблеми і держава. — 2012. — № 2 (7). — С. 315–326. — Режим доступу : <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2012/12vipetp.pdf>.
3. Гавриш О. А. Методичний підхід до моделювання економічних ефектів внаслідок впровадження ресурсозберігаючих заходів на сільськогосподарських

підприємствах : [Текст] / О. А. Гавриш, І. О. Ляшенко // Вісник НТУУ «КПІ». — 2013. — № 10. — С. 234–242.

4. Герасимчук Н.А. Підприємництво як рушійна сила ресурсозбереження : [Текст] / Н. А. Герасимчук // Матеріали п'ятої Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених «Розвиток і регулювання ринків сільськогосподарської продукції та продовольства». — К.: ННЦ ІАЕ, 2013. — С. 26–30.

5. Долішній М. І. Регіональна політика на рубежі ХХ–ХХІ століть: нові пріоритети : [моногр.] / М. І. Долішній. — К. : Наукова думка, 2006. — С. 198–200.

6. Каленюк А. А. Сущность проблемы управления ресурсосбережением на промышленном предприятии : [Електронний ресурс] // Экономические науки : материалы конференции. — Режим доступу : http://www.rusnauka.com/24_NTP_2009/Economics/50325.doc.htm.

7. Кондратенко Н. О. Інструментарій інвестиційного забезпечення процесу ресурсозбереження на регіональному рівні : [Текст] / Н. О. Кондратенко, Д. Г. Молодченко // Сталий розвиток економіки : [всеукраїнський науково-виробничий журнал]. — 2011. — С. 107–111.

8. Ляшенко І. О. Аналіз економічних ефектів внаслідок впровадження ресурсозберігаючих заходів на сільськогосподарських підприємствах : [Текст] / І. О. Ляшенко // Інноваційна економіка : [всеукраїнський науково-виробничий журнал]. — 2013. — № 2 (40). — С. 79–84.

9. Малік М. Й. Інституціоналізація аграрного підприємництва: трансформація та ефективність : [Текст] / М. Й. Малік, О. Г. Шпикуляк // Економіка АПК. — 2010. — № 7. — С. 132–139.

10. Мельник Л. Г. Ресурсосбережение как направление природопользования : [Текст] / Л. Г. Мельник, С. А. Скоков // Механізм регулювання економіки, економіка природокористування, економіка підприємства та організація виробництва. — 2001. — № 1–2. — С. 70–73.

11. Сотник І. М. Управління розвитком ринку ресурсозбереження в Україні: проблеми і перспективи : [Текст] / І. М. Сотник, Ю. О. Мазін // Сталий розвиток : [всеукраїнський науково-виробничий журнал]. — 2011. — № 1. — С. 3–8.

12. Старицька О. П. Структурна характеристика ринкових важелів ресурсозбереження : [Текст] / О. П. Старицька // Агроінком. — 2005. — № 7. — С. 67–69.

13. Шаповал А. І. Методичні підходи до формування ефективної системи управління ресурсозбереженням на підприємстві : [Електронний ресурс] / А. І. Шаповал. — Режим доступу : <http://essuir.sumdu.edu.ua>.

14. Яловий Г. К. Напрями ефективного інвестування у розвиток підприємництва в Україні : [Текст] / Г. К. Яловий, Г. К. Крейдич // Фінансове та інституціональне забезпечення підприємництва в Україні : [зб. наук. праць]. — К. : Європейський університет, 2005.